

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Веселин Костов Янчев, СУ „Св. Кл. Охридски“
за дисертационния труд на Елена Христова Чалгънова
на тема „Владимир Каназирев и българското национално движение
(1900–1935)“

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в научна
област 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2.
История и археология, специалност „История на България“

Елена Чалгънова е родена на 20 ноември 1974 г. в гр. Благоевград. През 1992 г. завършва гимназиалното си образование в Национална хуманитарна гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ – гр. Благоевград, а през 1997 г. се дипломира като магистър по история в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – гр. Благоевград. От февруари 1998 г. работи в Регионалния исторически музей – Благоевград като уредник в отдел „Българските земи XV – началото на XX в.“.

Със заповед на ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – гр. Благоевград от 6 ноември 2011 г., е зачислена за докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Българска история и архивистика“ на Правно-историческия факултет, за срок от три години. За научен ръководител е определен доц. д-р Александър Гребенаров. Със заповед от 8 юни 2016 г. е отчислена с право на защита.

Дисертационният труд е посветен на личност, малко известна не само за широката публика, но и за професионалните историци – Владимир Каназирев. На практика авторката не се задоволява да разкрие житейския и обществен път на една личност, а да покаже епохата, в която той живее и най-вече македонското освободително движение, с което Каназирев е пряко обвързан.

За да изпълни тези задачи, Е. Чалгънова привлича възможно най-разнообразна изворова база. Освен централните архивохранилища, тя

използва и документи от ДА – Благоевград, от Регионалния исторически музей в Благоевград, Историческия музей в Разлог, лични архиви. Разчита и на колекциите от публикувани документи за новата и най-новата българска история, за националноосвободителното движение, на спомени и периодичен печат. Коректно и критично е използвана и огромната литература на български и чужди езици, имаща отношение към проблемите, засегнати в дисертацията. Към нея могат да бъдат прибавени и двете монографии на Т. Радев „Екзархията и българският революционен национализъм в Македония и Одринска Тракия 1893-1903“, издаден през 2010 г., и „Въстанията в тактиката на българския иредентизъм 1894-1904“ от 2015 г.

Хронологически, трудът е фиксиран върху активностите на Каназирев, свързани с националноосвободително движение от 1900 г. до 1935 г. На практика авторката представя целия му житейски път от раждането му през 1879 г. до смъртта му през 1962 г.

Този голям времеви период е структуриран в три глави, увод и заключение, с обем 323 страници.

Семейната и родова среда на Вл. Каназирев е представена в увода. В първата глава, на фона на зараждането, идеологията, стратегията и тактиката на македоноодринското движение в границите на Османската империя и в Княжество България, е проследено обучението на Вл. Каназирев във Военното училище в София, неговата първоначална служба в армията и приобщаването му към Българските освободителни братства и към крилото на ген. Ив. Цончев на Върховния македоноодрински комитет. Подробно е описано участието на младия офицер в двете върхови прояви на българското националноосвободителното движение в началото на ХХ в. – Горноджумайското (1902 г.) и Илинденско-Преображенското въстание през 1903 г. В тази част авторката демонстрира една широка обща историческа култура, афинитет към отделния детайл и умение да вплита

частното проявление в общия ход на събитията. С оглед на факта, че генералната картина в голяма степен е изяснена, може да се помисли за нейното оптимизиране в текста. Би било добре да се преосмислят някои тези, възприети на доверие, като тази, че Илинденско-Преображенското въстание има за цел да спаси българите от физическо унищожение. Мотивите за оттеглянето на Каназирев от армията, макар и в голямата си част косвени, заслужават повече внимание. Те могат да бъдат тълкувани в различни посоки, включително и като неразбиране на част от офицерството и революционните дейци на ролята на българската държава и армия при решаването на националния въпрос.

Подробно е проследено участието на Владимир Каназирев във войните за национално обединение. Изтъкнати са както неговите личностни, така и професионални качества и умения, проявени в хода на бойните действия. Себеотрицанието, смелостта, личният пример на този офицер са поредния шрих, даващ общата картина на войнските достойнства на българина, сражаващ се за една справедлива кауза. За разлика от първата част, където общата картина е описана в детайли, във тази втора част докторантката доста общо и не съвсем прецизно се спира на причините, довели до провала на опита за незабавно и цялостно освобождение и обединение на българските земи. Опитът да се обясни всичко с „политическо-военната недалновидност“ на цар Фердинанд, още повече чрез цитиране на непрофесионални историци, едва ли е най-доброто решение. Своята отговорност тук имат политиците и военните (само мимоходом споменати), македонските дейци, както и изрично посочената от самия Каназирев „матушка Русия“. Що се отнася до участието на Вл. Каназирев в Първата световна война, твърдението, че той воюва „независимо от негативното отношение към войната и насилието“, не е подкрепено с доказателства. Това „негативно отношение“ се отнася до един по-късен период в идейното развитие на героя.

Последната глава на дисертацията е посветена на обществената дейност на Вл. Каназирев след края на Първата световна война. Показано е „олевяването“ на възгледите и позициите му още докато е в България и тяхната еволюция след установяването му в САЩ пред 1921 г. Положително впечатление прави фактът, че авторката показва обстоятелствата и причините, довели до все по-абстрактните, общохуманни, пацифистки и дори утопични възгледи на Каназирев, като запазва едно дистанцирано, скептично и дори критично отношение към тях. Наситен е и чисто биографичният разказ за героя. В заключението, в един логичен и синтезиран вид, са представени главните резултати на проучването.

И заключението, и авторефератът на дисертацията успяват успешно да представят и защитят целта на изследването – разкриването и популяризирането на живота и заслугите на Вл. Каназирев към националноосвободителните борби на българския народ след Освобождението.

Научните приноси, посочени в автореферата, са обективни и приемливи.

Считам, че изложените факти и събития в дисертацията дават основания за едни по-задълбочени изводи и заключения, както за ролята на Вл. Каназирев в националноосвободителното движение, така и за същността и проявите на това движение, все още разглеждано по-скоро през очите на неговите дейци, а не от общонационална, балканска и европейска гледна точка.

Елена Чалгънова е автор на 38 научни доклади и публикации, 8 от които пряко свързани с темата на дисертацията. Част от тях са представени на научни конференции – регионални, национални и международни. В това отношение тя е преизпълнила изискванията на нормативните документи.

Демонстрираните способности и умения ми дават основание да гласувам положително за присъждането на Елена Чалгънова на образователната и научна степен „доктор по история”.

София, 30 декември 2016 г.

Подпис:

Проф. д-р Веселин Янчев
